Betlehemin kirkas tähti

Risto Pesonen, diplomi-insinööri
pesonen.risto@gmail.com

Ahtaan tontin oivaltava tilankäyttö nostaa Betlehemin kulttuurikeskuksessa valon ja varjot näytelmän päärooliin.

Ensimmäisenä sen huomaa valaisimista. Ne näkee, kun osaa kurkistaa luterilaiseen kirkkorakennukseen.

Ja portista sisään astuessaan tietää tulleensa oikeaan paikkaan, *Juha Leiviskän* suunnittelemaan Dar al-Kaliman -akatemian lisärakennukseen. Tyyli on tuttu ja tulos taattu.

Kokonaisuus muodostuu avarien tilojen monimuotoisuudesta, valon ja varjojen vaihtelusta, ahtaan tontin hienosta hyödyntämisestä sekä valokuilun avaamasta yhteydestä ulkotilaan ja luontoon.

Uutta ajattelua

Betlehemin kulttuurikeskuksen päähaaste suunnittelijalle oli tilojen mahduttaminen tiukkaan raamiin. Lisäksi sisätilat piti saada eristettyä kirkkaalta luonnonvalolta ja kuumuudelta, sillä 800 metrin korkeudellakin auringon voima on suuri.

Kulttuurikeskuksen lisärakennuksen sijoittelun ahtaalle tontille mahdollisti akateemikko Juha Leiviskän oivallus, joka ilmeisesti auttoi menestykseen kilpailussa. Kun vanhan rakennuksen kapea pihakaistale, joka oli kadulta tultaessa sisääntulotasolla, kaivettiin auki, saatiin korkean salitilan lattia nelisen metriä aikaisempaa alemmaksi, naapurissa olevan kirkon kryptan tasoon.

Kaivetun kapean pihan kautta syntyi myös luonteva kulkureitti viereiseen vanhaan kirkkorakennukseen. Uudet terassit ja katto puolestaan korvaavat katutasolla olleen pihan, joka

1 Asemapiirros.

2 Kulttuurikeskuksen pääjulkisivujen massiiviset kalkkikivilaatat on sahattu muotoon sopiviksi betonirungon päälle ja kiinnitetty runkoon laastilla.

3 Akateemikko Juha Leiviskä esitteli Betlehemin kulttuurikeskusta Runebergin päivänä 2014.

3

1

Artikkelin valokuvat: Jari Heikkinen

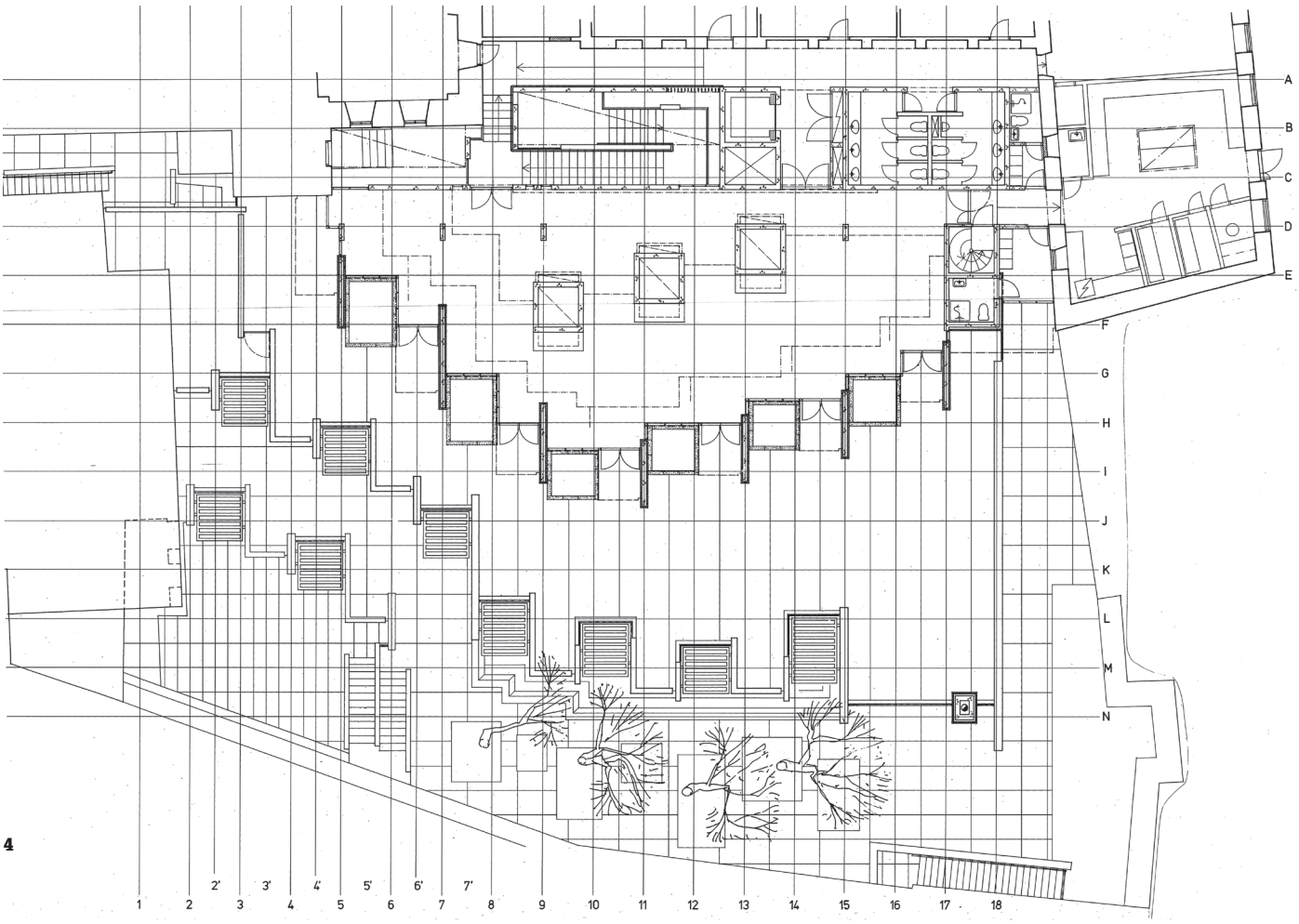

4

menetettiin, kun valokuitu kaivettiin alimmalle tasolle.

"Ratkaisumme oli pihan avaaminen, jolloin saimme alimmalla tasolla tilat luentosalille ja yhteyden kirkon kryptaan. Valosuojina käytimme joka tasolla ulokkeita, jotka myös toimivat ulkotiloina. Hanke eteni kokonaisuudessaan alusta alkaen hyvin ja yhteistyö paikallisten kanssa sujui täysin vaikeuksitta", kertoo Juha Leiviskä muistellen mielihyvällä kymmenen vuotta sitten valmistunutta hanketta.

Monikulttuurisuutta

Kulttuurikeskus on Suomessakin varsin tuntematon sijaintinsa ja poliittisen tilanteen takia. Se sijaitsee lähellä Betlehemin pyhimpänä pidettyä kohdetta, Jeesuksen syntymäkirkkoa, mutta jää vanhan kaupungin kapeilla kujilla huomaamatta. 1800-luvun lopulla valmistuneen saksalaisrakennuksen ohitse tarkkakin etsijä kulkee helposti.

Dar al-Kalima -akatemian sali- ja ravintolarakennus liittyy Unescon Betlehem 2000 -avustusohjelmaan, jonka yksi tavoite on elvyttää kaupungin turismia. Suomen ulkoministeriön kehitystyöosasto tuki monikulttuurista hanketta rakennuttamalla sali- ja ravintolarakennuksen.

Laajennuksen tilavuus on 6.300 m^3. Rakennusta varten oli päätetty purkaa vanhan keskuksen osana olleet, 1950-luvulla rakennetut luokkahuoneet ja antaa tila luterilaisen kirkon perustaman keskuksen käyttöön.

Suunnittelijaksi valikoitui Juha Leiviskä pääavustajinaan arkkitehdit *Pekka Kivisalo, Rosemarie Schnitzler* ja *Jari Heikkinen* vuonna 1998 kutsukilpailun kautta, johon osallistui neljä toimistoa. Heidän valitsemana tuomarina oli professori *Tuomo Siitonen*.

Leiviskän edustajana suunnittelu- ja työmaavaiheessa Betlehemissä oli arkkitehti SAFA Jari Heikkinen. Hän toimi koko hankkeen ajan projektiarkkitehtinä ja suunnittelijoiden puolella vastasi työmaan etenemisestä betlehemiläisen rakennesuunnittelijan kanssa. Muutkin erikoissuunnittelijat olivat paikallisia ja kaikki toimivat *Bassem Khouryn* johdolla.

Paikallisuutta

Hanke eteni nopeasti toteutusvaiheeseen ja runkotyöt saatiin vietyä aikataulussa läpi, vaikka rakennusmateriaalit jouduttiin tuomaan vanhan rakennuksen läpi laajennuksen työmaalle. Suuresta ahtaudesta huolimatta pihassa olleet suuret pinjamännyt onnistuttiin säilyttämään.

Mittatarkkuudessa paikallisen runkourakoitsijan työ jätti toivomisen varaa ja se teetti jatkossa suunnittelijoille ja rakentajille melkoisesti päänvaivaa.

4 1. kerros

5 Pinjamännyt onnistuttiin säilyttämään rakennusvaiheen aikana ja ne luovat tunnelmaa pihoille. Päivänvalo siivilöityy sisätiloihin pienoispuutarhojen läpi.

6 Sisääntuloaula pienoispuutarhoineen. Vaaleaa kalkkikiveä on käytetty pintamateriaalina niin seinäkuin lattiapinnoissa.

5

6

7

8

9

7 Korttelin vanha osa ja kirkko pilkottavat ravintolan terassin taustalla. Pienoispuutarhat tuovat väriä pihoille ja terasseille.

8 Kulttuurikeskuksen portti, joka avautuu vilkkaalle kadulle.

9 Kirkolta avautuvat katunäkymät ahtaille kujille ja kaduille.

10 Poikittaisleikkaus.

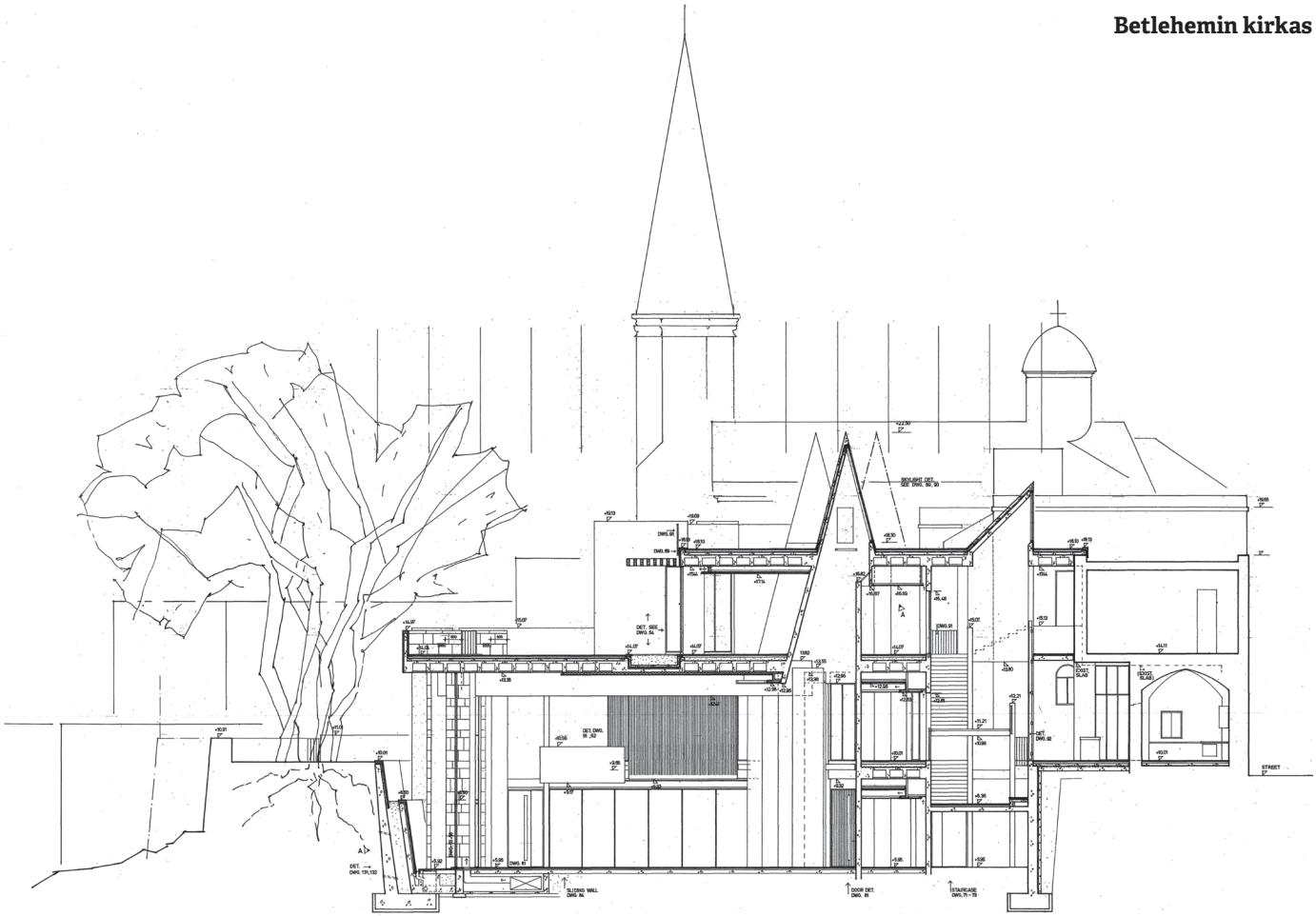

10

"Rakennuksen uloketerassit oli tarkoitus tehdä samanlaisiksi, mutta runkotyön tuloksena mitat vaihtelevat. Toleranssit kun olivat suuria. Paikanpäällä riitti Jarilla piirtämistä, kun yksilölliset suunnitelmat jouduttiin tekemään syntyneiden mittojen pohjalta", Juha Leiviskä muistelee hymyssä suin.

Pintaurakoitsijan aloitettua työt keväällä 2002 rakentaminen keskeytyi runsaaksi vuodeksi. Betlehem sijaitsee Jerusalemin naapurissa palestiinalaisalueella ja intifada, kansanousu toi israelilaiset panssarivaunut työmaan tuntumaan. Rakentaminen saatiin loppuun vuoden 2003 aikana ja avajaiset pidettiin seuraavana vuonna.

Historiallisuutta

Betlehemissä paikallisen luonnonkiven käyttäminen julkisivuissa on kaiken rakentamisen lupaehtona. Historialliset, massiivisista luonnonkiviharkoista rakennetut ja eri tavoin käsin työstetyt ja maaston topografiaa mukailevat julkisivupinnat luovat kaupungin historiallisen selkärangan.

Nykyrakentamisessa pintamateriaalina käytettävää huokoista, helposti likaantuvaa, työstämätöntä kivipintaa pidetään halvimpana ja vaatimattomimpana rakennustapana. Tämä mielikuva haluttiin välttää etsimällä likaantumaton kivilaatu, ja oikea kalkkikivi vihdoin löytyi.

"Mallityöskentelyvaiheessa hiotut kivipinnat alkoivat maistua paikallisillekin", kertoo Jari Heikkinen keskusteluista, joita käytiin viranomaisten kanssa ratkaisun sopivuudesta. Hän kävi kaiken kaikkiaan Betlehemissä parikymmentä kertaa ja oli paikalla yhteensä parisataa päivää.

"Paikka ja ihmiset tulivat tutuiksi. Se oli uran tärkein tehtävä. Arkkitehdin unelma".

Rakennesuunnittelijan *Maha Khamis Abu Ghannan* runkoratkaisu oli paikallisesti yleisesti käytetty, paikalla raudoitettu ja valettu betonista perinteisin menetelmin. Rakenteisiin valittiin kuppiholvi-tyyppinen konstruktio, jossa paksujen betonivälipohjan kevennyksenä käytettiin Etong -styroxblokkeja. Niiden avulla muodostettujen sekundääripalkkien välit olivat k/k 600.

Nykyaikaa

Paikallisen kiven käyttö pintamateriaalina poikkeaa eniten meikäläisestä rakentamistavasta. Se on rakennuksen muotokielen ohella arkkitehtien mielestä rakennuksen mielenkiintoisin piirre.

Massiiviset kalkkikiviaihiot sahattiin muotoon betonirungon päälle sopiviksi ja kiinnitettiin laastilla runkoon. Sirkkelinjälki pinnasta poistettiin levyjen ollessa seinässä hiomalla ne kauttaaltaan hienopintaisella laikalla. Tuloksena oli harkkomainen seinärakenne.

Samaa kalkkikiveä käytettiin myös lattioissa. Jotta vältettiin voimakkaasti heijastavan valon häikäisyhaitat sisätiloissa, kivilattiaan terasseilla ja ikkunoiden tuntumaan sisätiloissa hakattiin ristipäätaltoilla metrin vyöhykkeet ja näin poistettiin häiritsevät heijastumat.

Pihatasolle ja terasseille aukeavat ikkunat ovat hyvin kevyiden teräsrakenteittensa, joiden suunnittelussa lämmöneristyksestä ei tarvinnut murehtia, ansiosta täydentämässä avaria näkymiä sisätiloista ulos runsaiden kasvien täyttämälle pihalle.

Tavoitteen täyttymistä

Toteutunut rakennus ei oleellisesti eroa kilpailussa syntyneestä ehdotuksesta. Silloin syntyneeseen ratkaisuun ei jouduttu tekemään muutoksia ja Juha Leiviskän mukaan lopputulos vastaa sitä, mihin alkuaan pyrittiinkin.

"Ainoat käyttöaikana havaitut ongelmat liittyivät kasvien istutuskaukaloihin, joita halusimme joka tasolle. Kun ne rakennettiin upottaen välipohjaan ja betoni ei ollutkaan vedenpitävää, on kosteusvaurioita alemman kerroksen katosta jouduttu korjaamaan. Tämäkin on saatu nyt hoidettua".

Tavoitteet ovat toteutuneet myös kustannusten osalta, joiden raamit ulkoministeriö oli asettanut tiukoiksi. Niissä pysyttiin ja rakentamisen osalta jopa alitettiin, jolloin ylijäämää voitiin käyttää sisustukseen. Luentosalissa käytettiin *Alvar Aallon* kalusteita ja ravintolassa *Jouko Järvisalon* Mobel-yhtiön huonekaluja.

Toim. huom. Risto Pesonen haastatteli akateemikko Juha Leiviskää helmikuun 2014 alussa. Juha Leiviskä oli juuri lähdössä USAan työmatkalle.

11

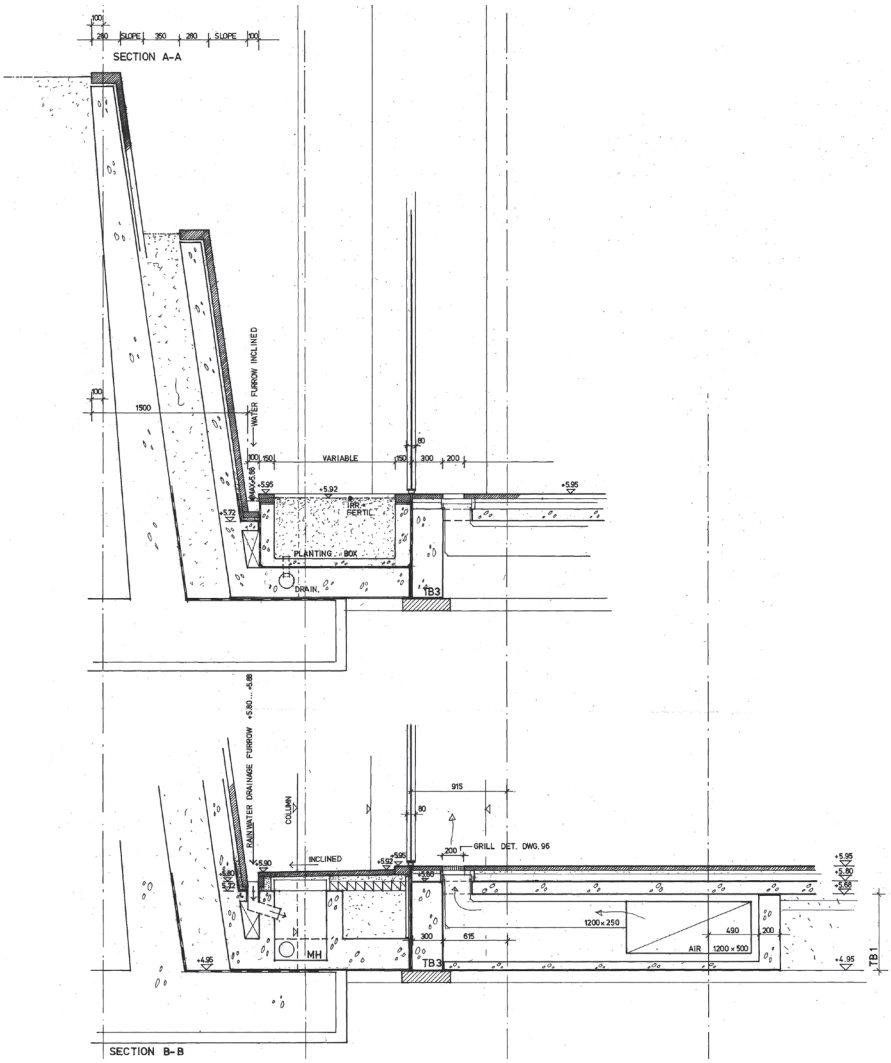

12

11 Puutarhan ja salin välinen kalteva istutusseinä.

12 Puutarhan ja istutusseinän detaljipiirustuksia.

13 Näkymä porrastasolta sisääntuloaulaan.

The Rising Star of Bethlehem

Dar al-Kalima Academy is located near the Church of the Nativity, which is the birth site of Jesus and considered the holiest site in Bethlehem, but it goes easily unnoticed in the narrow alleys of the Old Town.

The annex to the Academy is related to Unesco's Bethlehem 2000 emergency action plan. The Department for Development Policy at the Finnish Ministry of Foreign Affairs supported the multicultural project by acting as developer for a building containing a lecture hall and a restaurant. The construction project was completed at the end of 2003.

An invitational architecture competition was organised in 1998, and Juha Leiviskä, architect and member of the Academy of Finland, was selected as the architect for the project, with Pekka Kivisalo, Rosemarie Schnitzler and Jari Heikkinen acting as his main assistants.

The volume of the building is 6.300 m³. It had been decided that the old classrooms built in the 1950s as part of the old Centre would be demolished to make room for the building and

13

14

the premises would be handed over to the Centre established by the Lutheran Church.

For the architect, the main challenge was to fit the facilities on the small plot. Moreover, the interior had to be insulated against bright natural light and heat. The solution was to open up the courtyard, making space available on the bottom level for a lecture hall as well as a connection to the crypt of the Church. Cantilevered structures which also serve as outdoor space were used to screen light.

The frame system chosen by the structural designer Maha Khamis Abu Ghanna was a frame cast and reinforced on the site using traditional methods, which is a common local solution.

In Bethlehem, the use of local natural stone on facades is a condition of every building permit. In the opinion of architects, the use of limestone is the most interesting feature of the building, in addition to its architectural language.

Massive limestone blocks were sawn into shape to fit on the concrete frame and fixed to the frame with plaster. The same limestone was used also on floors.

14 Näyttämö. Ylhäällä sisääntuloaulan ikkunat ja kattoikkunoiden valokuilut.

15 Kaikista tiloista pääsee ulos pihoille tai terasseille. Eri tasoilta on aukaistu vaikuttavia näkymiä ulos maisemaan.

15

15

Tel Avivin funktionalismista väläys Helsingissä Arkkitehtuurimuseossa 12.2.–30.3.2014

Israelin ja Palestiinan alue antaa tuhansien vuosien historiansa ja luontonsa lisäksi elämyksiä myös viimeisen sadan vuoden ajalta. Arkkitehtuurinkin saralta ruksattavaa löytyy paljon.

Arkkitehtuurimuseo Helsingissä antaa esimakua vielä maaliskuun ajan näyttelyssään *"Tel Aviv – valkoinen kaupunki, Tel Avivin funktionalismi"*. Valkoinen kaupunki levittäytyy Välimeren rannan hiekkadyyneille. Rakennusten suunnittelijat opiskelivat Euroopan avantgardistisissa kouluissa ja saivat lisäkoulutusta johtavilta eurooppalaisilta arkkitehdeiltä

Tel Avivin vauhdikas kasvu Yaffan naapuriin hiekka-aavikosta kolmen miljoonan asukkaan metropoliksi käynnistyi sata vuotta sitten. Kaupungin valkoiset alueet syntyivät pääosin 1930- ja 1940-luvuilla ja käsittävät lähes 4000 rakennusta. Ne ovatkin laajuudessaan ainutlaatuinen esimerkki yhtenäisestä modernistisesta alueesta.

Uutta mielenkiintoista on syntymässä alle tunnin ajomatkan päässä Tel Avivista olevassa Caesareassa. Kaupunki "löydettiin" uudelleen parikymmentä vuotta sitten, jolloin kaivaukset tositoimin alkoivat tässä Välimeren itäreunan roomalaisajan suurimmassa satamassa. Jo nyt on esillä laaja kaupunkialue, joka vetää hyvinkin vertojaan naapurivaltioiden roomalaiskohteille.

15 Bruno House, Tel Aviv -Nitza Metzger-Szmuk